

Ög 248. Alvastra, V. Tollstads sn.¹²¹

Pl. 139.¹²²

Litteratur: E. Klein, *Svenska Dagbladet* 1/9 1917, 19/9 1917, 18/8 1918; Ungefär samtidigt med Erik Brates tolkning framlades Otto von Friesens (av Otto Frödin i dennes uppsats Alvastra under medeltiden, undersökningarna 1917, tr. i Meddelanden från Östergötlands fornminnes- och museiförening 1918, s. 66 f. även i *Fornvännen* 1918, s. 199 ff.); O. Frödins uppsats är även tryckt med titeln *Från det medeltida Alvastra i Fornvännen* 1918, s. 105 ff.; E. Brate, *Alvastra-blyet, Ög. 248* (i: *Fornvännen* 1918, s. 202 ff. och i *Frödins Alvastrabygden under medeltiden* (1919), s. 121 ff.), *Sverges runinskrifter* (1922), s. 132 f.; K. A. Härje, *Blyrullen i drottning Benediktas sarkofag i »Sverkerskapellet» vid Alvastra* (i: *Fornvännen* 1919, s. 103 ff.); O. von Friesen, *Blyrullen från Alvastra och dess ställning i raden av medeltida svenska runinskrifter* (i: *Fornvännen* 1919, s. 112 ff.); H. Rydh, *Svenska Dagbladet* 16/3 1919; *Svenska Dagbladet* 27/6 1920.

Äldre avbildningar: Teckning i E. Kleins artikel i *Svenska Dagbladet* 1/9 1917; Foton i O. Frödins uppsatser 1918 (SthM), se figur 146 och 147 nedan.

Den på bägge sidor ristade blyplattan (10 cm. lång, 2,5 cm. bred på mitten och med 5 mm:s avstånd mellan runornas radlinjer) anträffades år 1917 av antikvarien Otto Frödin bland den fyllnad av rassmassor, som upphämtades ur en sarkofag av kalkstenschällar i det s.k. Sverkerkapellet vid Alvastra, byggt på den plats intill en äldre väg längs Vätterstranden mellan Sverkersgården och V. Tollstads kyrka, där konung Sverker d.ä. får antagas ha blivit mördad under den bekanta färden till julottan år 1156¹²³. Den till en rulle hopvecklade blyplattan har emellertid nedlagts i sarkofagen för en Benedikta, »Kristi tjänarinna», och står alltså icke i något samband med konung Sverker. Vem denna Benedikta varit, är icke med säkerhet känt.¹²⁴

Amuleter av denna typ, med bly som underlag och inskrifter avfattade i latinskt språk och i det medeltida, rikt stungna runalfabetet, äro — ehuru sparsamt — kända från Danmark och Norge. Från Danmark har man en nära motsvarighet till Alvastraplattan, den 7,2 × 3,5 cm. breda blyplattan från Odense (DR 204) med dess blandning av löst sammanfogade magiska kraftord och latinska satser. Den hittades i gammal gravmark utanför S:t Knuts kyrkas gavel. Norge har en nära motsvarighet i den 6,7 × 5,3 cm. breda blyplattan från Ullstad (Lom) som innehåller Fader vår på latin och en uppräknings av evangelisternas namn (Magnus Olsen, *Norges innskrifter med de yngre runer*, I, 1941, s. 101 f.). Blyplattan anträffades här i åkermark vid klockargården och låg inpassad i en korsformig urholkning i en täljsten. Från Norge äger man flera kors av bly, varav tre med runor. Sådana kors av blyplattor användes runt om i Europa för att lägga på dödes bröst ('likkors'); avsikten har varit att ge den döde ro i graven, samma avsikt som uttryckligen framhålls på Alvastraplattan. — Utöver den danska Odenseplattan förtjänar framhållas den till innehållet likvärdiga Bornholms-amuletten (DR 410) med en serie latinska böneord; här har dock inskriften anbragts på ömse sidor av ett samandiskt mynt.

Det är uppenbart¹²⁵, att dessa runamuleter av bly fortsätta traditionen från de kopparbleck med magiska runinskrifter, som numera äro kända i en från omkr. 800 ('Ulvsundablecket') och in i medeltiden löpande serie, jag hänvisar till min publicering av de till 1943 kända runblecken i min uppsats *Bidrag till svensk runforskning*, i *Vitterhets Akademiens Handlingar* del 55.

Fig. 145. Ög 248, Alvastra, V. Tollstads sn. Sarkofagen i »Sverkerskapellet». Foto B. Wallenberg 1930 (ATA).

¹²¹ Jansson skriver i PM 1947: Runristningen torde kunna utelämnas.

¹²² Plansch 139 saknar fotografier av Ög 248.

¹²³ Blyplattan finns på Statens historiska museum där den har inv.nr 16027:1.

¹²⁴ [Nordéns fotnot] Hon identifieras gissningsvis av dr Frödin (i: *Meddelanden* 1918, s. 101) med Sverker d.y:s drottning Benedikta (Bengta), dotter till den danske stormannen Ebbe Sunesson. I kapellet stodo, efter vad Frödin (a. st.) visat, fyra sarkofager, och i dem ha ett flertal av den kungliga Sverkerättens medlemmar begravts. I den bevarade »Sverkersarkofagen» lågo enligt Frödins antagande Sverker d.ä. och hans två drottningar, möjligt även de senare inlagda konung Johan Sverkersson (död ogift 1222) och dennes moder Helena.

¹²⁵ Wessén skriver ett frågetecken i marginalen.

Till innebörden något olikartade äro de gravinskrifter med nekrologiskt innehåll och ristade på blyplattor, som äro kända från skilda länder under 900-talet och fram mot 1300-talet. Från Danmark äro kända närmare 10-talet, hänförliga till 1100- och 1200-talen, bl.a. märkes en sådan platta från Valdemar den stores grav i Ringsted¹²⁶

Inskrift:¹²⁷

rad 1: in montæ seilon : et̄ in siūiutæ : afesiōrum : ibi : rekuiesku
5 10 15 20 25 30 35 40 45

rad 2: nt : sæptem̄ : sankti : dōrmientes : mār̄lkus : mā̄k̄s̄eki
50 55 60 65 70 75 80

rad 3: miañus : mar̄kianus : dionisius : serapion : konst̄ana (eller kons̄ana)
85 90 95 100 105 110 115

rad 4: rius : ihohannes : sik : rekuieskat hik famula do
120 125 130 135 140 145 150 155

På baksidan:

rad 5: mini : nos̄trī gesu : kristi bædikta a mōrbo iss
160 165 170 175 180 185 190

rad 6: so kum bǣt in nomine : patris et filii et spiritus
195 200 205 210 215 220 225

rad 7: sankti : amin
230 235

Översättning: »I berget Celion och i efesiernas stad där vila de heliga sju sovare Malkus, Maximianus, Marcianus, Dionysius, Serapion, Konstantinus, Johannes. Sålunda må här vila vår herre Jesu Kristi tjänarinna Benedikta (Bengta) ...¹²⁸»

Medan Brates och von Friesens läsningar i övrigt tämligen nära sammanfalla, gå de isär vid partiet efter runan 195 o. Här läser och översätter Brate: **a morbo iss/s okumbæt**, »(må här vila,) om hon dukar under av sjukdomen.» von Friesen åter läser: **a mōrbo¹²⁹ iss (eller iuis) so kum obæt (eller obet), a morbo inuiso quem obiit (eller obibat)**, »må hon finna vila från den ohyggliga (eller sällsporda) sjukdom, som hon hemsöktes av».¹³⁰

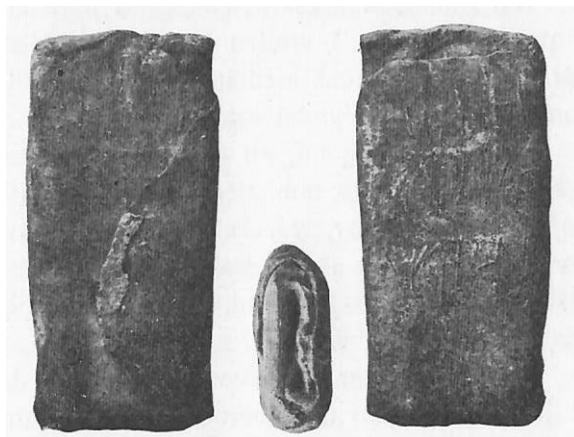

Fig. 146. Ög 248, Alvastra, V. Tollstads sn.
Blyplattan före uppvecklandet. Efter
Fornvännen 1918, s. 149. Foto StHM.

¹²⁶ Texten avslutas tvärt och i marginalen skriver Nordén: Litt. citat senare!

¹²⁷ Nordén har inga blanktecken i sin återgivning av inskriften, utom efter **patriset** på rad 6. I utgåvan har dock blanktecken stoppats in vilka följer tolkningen, i enlighet med hur runtexter annars återges i *Sveriges runinskrifter*.

¹²⁸ Wessén anger »...» i marginalen, men Nordén har här lämnat plats för en fortsättning. Se vidare fotnot 130.

¹²⁹ Nordén lämnar härefter ett tomt utrymme för att senare infoga von Friesens läsning, inlagd här i grönt efter Fornvännen 1918 och Nordéns anteckning på kopia av manuset i Nordéns arkiv på Stiftsbiblioteket, Linköping. Nordén har inte noterat K. A. Härjes läsning och tolkning i Fornvännen 1919, framförd först vid O. Frödins disputation ^{15/3} 1919: **a morbo quartano quum obeat**, tolkat: »vila från sin fjärdedagsfrossa, när hon kommer att gå hädan.» se dock där- emot von Friesen i Fornvännen 1919. I det senare arbetet föreslår von Friesen tolkningen »**a morbo im(m)isso cum obi(it)** (så må Benedikta finna vila här) då hon nu avlidit, från den sjukdom, som skickats henne (av Gud).»

¹³⁰ Nordén skriver i marginalen: Innan jag tar ställning, vill jag på nytt undersöka blyplattan.

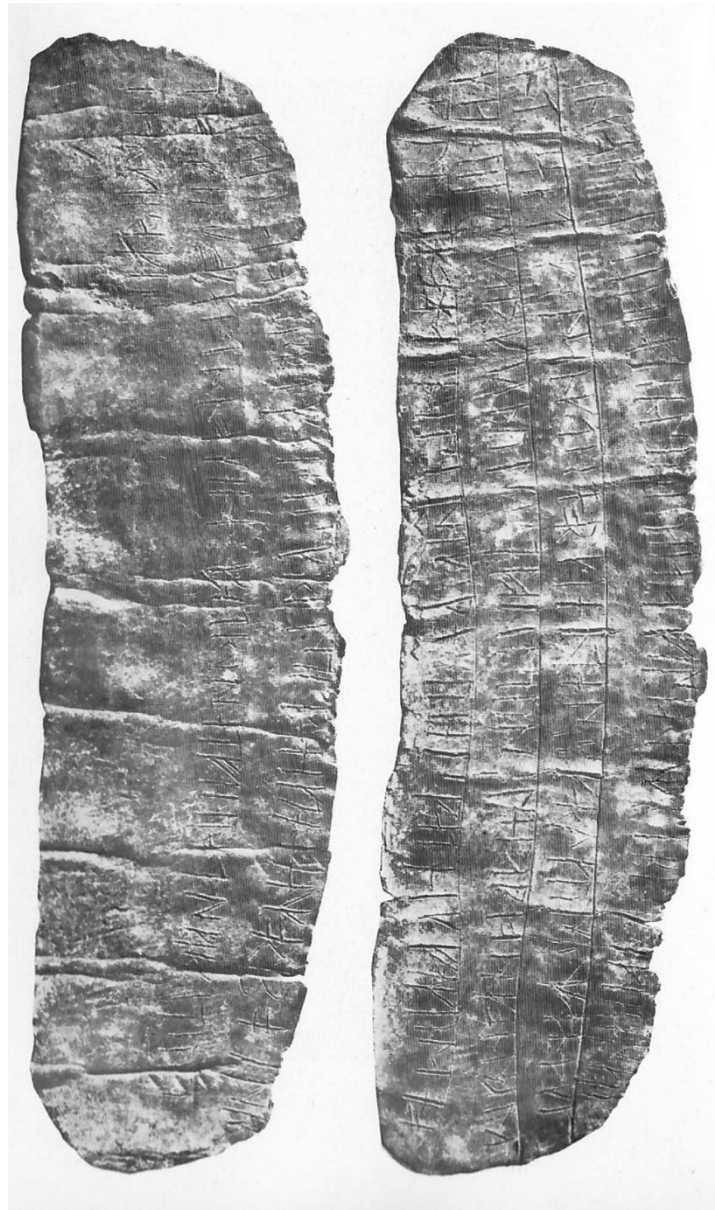

Fig. 147. Ög 248, Alvastra, V. Tollstads sn. Efter Fornvännen 1918, före s. 133. Foto StHM.

Detta dokument ingår i en digital utgåva av Arthur Nordéns supplement till Erik Brates Östergötlands runinskrifter. Manuset avslutades 1947 och var tänkt att tryckas 1948. Utgåvan publiceras fritt tillgänglig på Internet.

Texten innehåller inte nyare litteraturreferenser än 1947 och tar ingen hänsyn till modern runforskning och måste därför användas med reservationer. Utgåvan är ännu preliminär och kan komma att revideras. Hittar du felaktigheter är du välkommen att meddela dessa till utgivaren på nedanstående e-postadress.

Utgivare: Jan Owe

Kontakt: runor@gamlebo.se